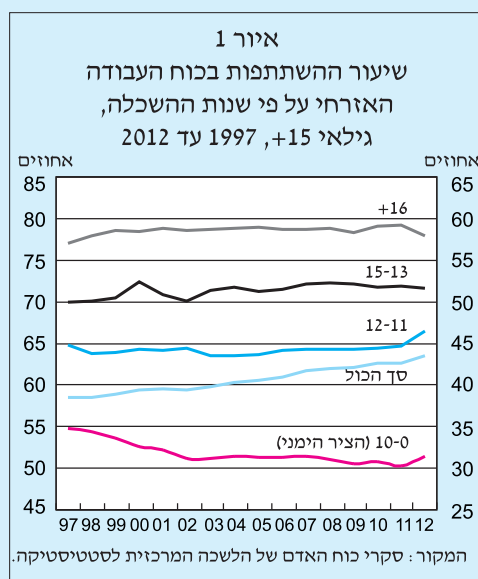

תיבה ה'-1: השפעת ההשכלה על שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בישראל

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בישראל (אחוז העובדים ומחפשי העבודה מהאוכלוסייה בגילים 15 ומעלה). עלה בשנים 2002–2012 בכ-4 נקודות אחוז ותרם לעלייה של שיעור התעסוקה במשק. עלייה זו תאמה את מדיניות הממשלה בשוק העבודה בעשור האחרון, שהתמקדה במידה רבה בתמרוץ ההשתתפות בכוח העבודה. זאת, בין היתר, באמצעות תוכניות "מרווחה לתעסוקה" כדוגמת "אורות לתעסוקה" ו"תוכנית ויסקונסין", הפחתה של הקצבאות לאנשים בגיל העבודה ומתן מענק הכנסה (מס הכנסה שלילי) לעובדים, סבסוד טיפול בילדים לשם עידוד תעסוקת אימהות והעלאת גיל הפרישה.

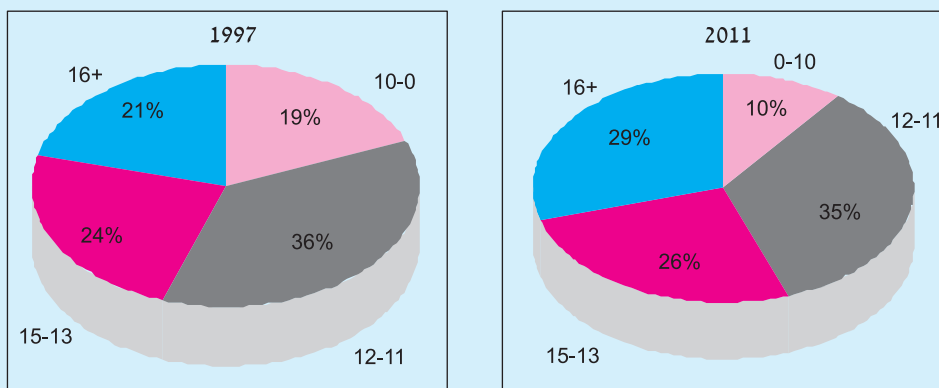
בצד השפעת המדיניות, מושפעת ההשתתפות בכוח העבודה במידה רבה מרמת ההשכלה של האוכלוסייה בגיל העבודה: באיור 1 ניתן לראות כי קבוצות בעלות השכלה גבוהה מתאפיינות בשיעור ההשתתפות גבוה יחסית. כן ניתן לראות כי שיעור ההשתתפות בתוך כל קבוצת השכלה אינו עולה לאורך השנים¹, ואף על פי כן שיעור ההשתתפות הכולל הולך ועולה. זאת משום שההשכלה הממוצעת של האוכלוסייה בגיל העבודה

¹ קבוצת ההשכלה הנמוכה ביותר אף מתאפיינת בירידה של שיעור ההשתתפות לאורך השנים.

איור 2

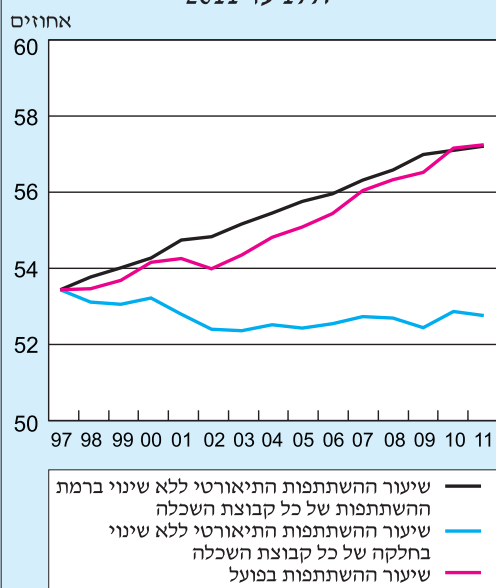
הרכב כוח העבודה לפי שנות ההשכלה, 1997 ו-2011

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור 3

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה
התיאורטי ובפועל,
2011 עד 1997

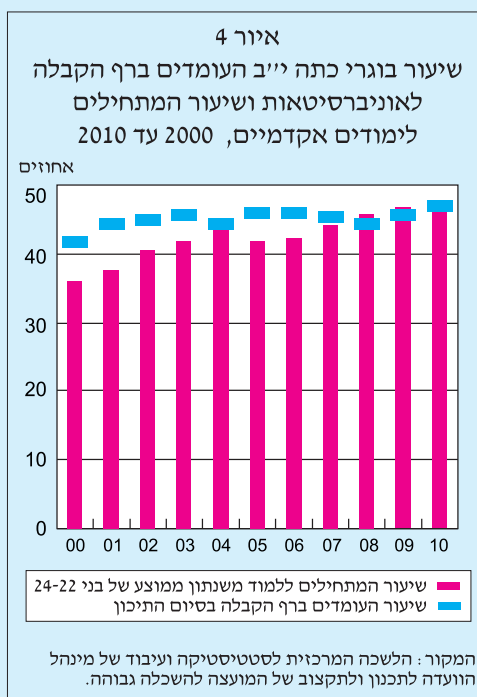

המקור: סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

(איור 2) עולה עם השנים. שילוב עובדות אלו מלמד כי העלייה ברמת ההשכלה היא הסיבה העיקרית לעלייתו של שיעור ההשתתפות².

לצורך בחינת ההשפעה של עליית ההשכלה הממוצעת על שיעור ההשתתפות אמדנו שני שיעורי השתתפות תיאורטיים. הסימולציה הראשונה (הקו הכחול באיור 3) מציגה רק את השפעת השינוי בהשתתפות של כל קבוצת השכלה, תוך קיבוע משקלותיהן של קבוצות ההשכלה כפי שהיו ב-1997. בכך היא מבטאת את שיעור ההשתתפות שהיה מתקבל לולא עלתה מאז רמת ההשכלה של האוכלוסייה בגיל העבודה בכללה. הסימולציה השנייה (הקו השחור באיור 3) מציגה את ההשפעה של עליית ההשכלה של החברה הישראלית בכללה, מקבעת את שיעור ההשתתפות של כל קבוצה, וכך מבטאת רק את השפעת השינוי במשקלותיהן של קבוצות ההשכלה. מהסימולציות עולה כי מאז 1997 שיעור ההשתתפות התיאורטי ללא השפעת העלייה הכללית ברמת ההשכלה ירד מעט, ושינוי רמת ההשתתפות של כל קבוצה בנפרד לא תרם לרמה הכוללת. מכאן שהעלייה

² בחינה של שיעור התעסוקה, במקום שיעור ההשתתפות, מציגה תמונה דומה לאורך התקופה כולה, אך עם תנודתיות רבה יותר; זאת משום ששיעור התעסוקה מושפע גם מהאבטלה, שהיא תנודתית על פני מחזור העסקים, ועוצמת התנודתיות רבה יותר ככל שרמת ההשכלה נמוכה יותר.

ברמת ההשכלה של האוכלוסייה בכללה היא הגורם הדומיננטי לעליית שיעור ההשתתפות.

העלייה ברמת ההשכלה של האוכלוסייה משקפת במידה רבה את העלייה בשיעור הסטודנטים הלומדים במוסדות האקדמיים החל משנות התשעים, וזאת בעיקר בזכות גידול ההיצע של מקומות הלימוד במכללות. עלייה זו התמתנה בשנים האחרונות, ובשנים 2009 עד 2011 שיעור הסטודנטים לתואר ראשון באוכלוסייה כמעט לא השתנה. עצירת גידולו של שיעור הסטודנטים חופפת לסגירת הפער שבין מספר מסיימי התיכון העומדים ברף הקבלה לאוניברסיטאות למספר הצעירים הממשיכים ללימודים אקדמיים. שיעור בוגרי התיכון העומדים ברף הקבלה ושיעור הצעירים שהחלו ללמוד במוסדות האקדמיים³ (איור 4) עלו עלייה מתונה בעשור הקודם, עד ל-46.6 אחוז בשנת 2010. מסגירת הפער ומהתמתנות העלייה של שיעור הסטודנטים באוכלוסייה עולה כי החסם העיקרי להמשך עליית רמתה של ההשכלה הצעירים אינו היצע המקומות במערכת ההשכלה הגבוהה. לפיכך כיום יש לפעול ביתר שאת

להעלאת שיעור בוגרי התיכון המתאימים ללימודים אקדמיים בארץ, ובפרט – להעלאת השיעור של בעלי תעודת בגרות המתאימה ללימודים כאלה בקרב החרדים והערבים, שבקרובם השיעורים הנכחיים (לשנת 2010) הם 5 אחוזים ו-35.7 אחוזים, בהתאמה, בלבד.

הניתוח לעיל מראה כי העלייה ברמת ההשכלה של האוכלוסייה – פרי ההשקעה הניכרת בהרחבת מערכת ההשכלה הגבוהה, בעיקר בשנות התשעים – היא הגורם המשמעותי ביותר לגידול שיעור ההשתתפות בכוח העבודה הישראלי, וכי שיעור הלומדים גדל במידה ניכרת עוד לפני השינויים הניכרים במדיניות התמריצים לעבודה של הממשלה. עם זאת, בטווח הארוך יש לתמריצים מתאימים חשיבות רבה כדי לעודד אוכלוסיות נוספות לעבוד, ולשם כך – גם לרכוש את ההשכלה המתאימה, שתאפשר להן ליהנות מתמורה גבוהה לתעסוקה.

³ שיעור הסטודנטים הישראלים המתחילים ללמוד משותף ממוצע של בני 20-24, ללא הסטודנטים הלומדים בחו"ל.